

OPUSCULA ROMANICA

VIII

DESDE CHILE A SUECIA.

Caminos culturales por Latinoamérica y Europa

Festschrift till Álvaro Foresti

Andrea Castro, Eduardo Jiménez Tornatore & Ingmar Söhrman (utg.)

Depositario general:
OPUSCULA ROMANICA
Göteborgs universitet
Institutionen för språk och litteraturer

Editor:
Ingmar Söhrman

Comité editorial:
Andrea Castro
Katharina Vajta

© Författarna, 2018

Omslagsbild: Okänd fotograf. "Valparaíso. Panorámica desde el Cerro Cordillera, cerca de 1890".

https://commons.wikimedia.org/wiki/Valpara%C3%ADso?uselang=es#/media/File:Panorama_bah%C3%ADa_y_plaza_sotomayor_fines_siglo_xix.jpg

Omslag och teknisk support: Thomas Ekholm

ISBN 978-91-984451-5-2

Impreso en Suecia

Reprocentralen
Humanistiska fakulteten
Göteborgs universitet

”Mistral och femton böcker”. Om Gabriela Mistral, Matilde Goulard, Nils Hedberg och Iberoamerikanska institutets första år.

Anna Svensson

Den 19 november 1945 fick Matilde Goulard (1910–1998), lärare i spanska vid Handelshögskolan och Göteborgs högskola samt vikarierande föreståndare vid Iberoamerikanska institutet, ett telegram som uppmanade henne att möta M/S Ecuador som avseglat den 18 november från Santos i Brasilien till Göteborg, dels med 1945-års nobelpristagare i litteratur, chilenskan Gabriela Mistral (1889–1957) den första latinamerikanska pristagaren, och dels med femton böcker. Avsändare var institutets grundare och ordinarie föreståndare Nils Hedberg (1903–1965) som var tjänstledig för ett uppdrag som press- och kulturattaché i Buenos Aires, Santiago de Chile och Lima 1943–1946. Hedberg hade även uppdrag i Brasilien under sin attachétid och råkade befinna sig där när Mistral, som var chilensk konsul i Petrópolis sedan 1941, den 15 november nåddes av nyheten att hon erhållit priset.

Telegram från Nils Hedberg till Matilde Goulard 19/11 1945. (Iberoamerikanska institutets arkiv, Göteborgs universitet)

Spåren i Iberoamerikanska institutets arkiv kring Mistrals blixervisit i Göteborg är kortfattade, men dock typiska för några av de aktiviteter som skulle komma att

känneteckna verksamheten: att se till att få material till biblioteket, att ta hand om gäster från den spansk- och portugisisktalande världen och att söka sponsorer från det göteborgska näringslivet. Det senare var förutsättning för institutets existens. Efter att på våren 1939 lyckats få Handelshögskolans rektor Hadar Berglunds (1891–1979) stöd för att grunda ett iberoamerikanskt institut vid lärosätet, hade Hedberg i sällskap med sin hustru Marianne Hedberg (1911–1989) under sommaren besökt Argentina, Uruguay och Brasilien sponsrad av Göteborgs Bank och ett antal Göteborgsföretag med handelshuset Elof Hansson och SKF i spetsen. Syftet med resan var att skapa kontakter och leta publikationer till institutet som enligt den skrivelse Hedberg förfärdigat skulle fylla ett stort behov då tendenserna inom Sveriges relationer till Sydamerika innebar att undervisningen i spanska behövde ökas.⁹⁹ På nationell nivå saknades en specialinstitution, och i Göteborg var intresset för spanska särskilt stort. Vid just Handelshögskolan hade sedan starten språkundervisningens vikt betonats, och man hade varit tidig med att införa spanska, höstterminen 1928, och språket blev snabbt populärt. Dåvarande rektor Gunnar Silverstolpe (1891–1975) skrev att “undervisningen i spanska vid vår handelshögskola har snarast blivit en större framgång än vi vågade hoppas”.¹⁰⁰ Enligt Hedberg krävde språkstudier också kunskap i språkområdets realia, och bibliotekets resurser räckte bara till det mest basala och var inte tillräckliga.

Hedberg var på många sätt i takt med tiden. I Tyskland fanns redan två liknande institut, och under 1940-talet och fram till 1960-talet skulle många följa i både Öst- och Västeuropa.¹⁰¹ Möjligen var han också i otakt med världshändelserna då Andra världskriget bröt ut när paret Hedberg var på väg hem från sin första latinamerikaresa. Visserligen började resultaten av insamlingsresan att ramla in på institutet under hösten 1939 och han fick god hjälp av de svenska beskickningarna som tog emot publikationerna från olika myndigheter och institutioner. En del gick med Johnsonslinjens båtar, annat med kurirpost, men kriget och avbrutna internationella förbindelser innebar samtidigt att arbetet tappade fart. I april 1940 efter tyskarnas ockupation av Danmark och Norge upphörde i princip alla kommunikationer med de latinamerikanska länderna och med Spanien hade det varit problem ända sedan inbördeskrigets utbrott 1936. Man fick förlita sig på luftpost eller enstaka “lyckligt genomförd transport med någon av de båtar för vilka blivit utverkad fri lejd”, exempelvis fick man i december 1941 en sändning med lejdboat

⁹⁹ PM i (Handelshögskolan i Göteborg 1939: bilaga 2:85–87).

¹⁰⁰ Gunnar Silverstolpe till Institutet för svensk utlandstjänst 29/1 1929 (HHG: B I a:2).

¹⁰¹ (Mesa-Largo 1979). Aktuella uppgifter om befintliga europeiska institut och bibliotek se (América Latina Portal Europeo u.å).

från Buenos Aires. Hedberg lyckades också få med saker åt andra hållet med lejdtrafiken, som 1942 då han skickade institutets årsberättelser i särtryck på svenska och spanska till legationen i Buenos Aires för vidare spridning därifrån; med vanlig postgång gick det inte att få iväg dem.¹⁰² Inte undra på att det var värt att påpeka för Goulard att det kom mer än Mistral med M/S Ecuador; tyvärr finns dock ingen accessionskatalog kvar som kan berätta för oss vilka böckerna var.

En stor del av Handelshögskolans ordinarie studenter var inkallade under krigsåren och en del av spanskundervisningen fick skötas per korrespondens och böcker lånades ut till diverse militärföreläsningar. Vintern 1940–41 ledde koksbristen till att planerade öppettider och föreläsningar för allmänheten fick läggas på is.¹⁰³ Det blev tid över till annat arbete, som att ordna ett systematiskt adressregister över svenska och inhemska företag och privatpersoner i den spansk- och portugisisktalande världen med vilka man önskade upprätthålla eller påbörja förbindelser i framtiden. Våren 1941 fanns cirka 1200 kort i detta register. Man indexerade tidskriftsartiklar och införlivade dessa i bibliotekskatalogen och gjorde klipparkiv ur dagspress. Samlingarna ägnades också arbete ur ett språkpedagogiskt perspektiv. Utgåvor av spanskspråkig litteratur utgiven av förlag som Norton eller Crofts med kommentarer och ordlistor på engelska förvärvades aktivt. Man sammanband upplagor på originalspråk med svenska översättningar och förde in jämförande paginering i marginalerna till studenternas fromma.¹⁰⁴ För att ytterligare underlätta för låntagarna infördes ett ambitiöst ryggmärkningssystem av böckerna som indikerade hur lättlästa de var och om de innehöll någon hjälp för förståelsen, till exempel "Litet vitt märke – Bok försedd med lista upptagande regionalismer etc."¹⁰⁵

Svårigheterna stoppade inte Hedberg från att genomföra nya aktiviteter som en avgiftsfri nybörjarkurs i spanska för 86 arbetslösa kontorister bekostad av direktören Torsten Odqvist (1883–1964) på handelshuset Elof Hansson och en telefontjänst för förfrågningar angående de spansktalande länderna och språkfrågor, som en del av servicen översatte assistenten Consuelo Quiroga de Gerring kostnadsfritt diverse

¹⁰² Citatet från (Handelshögskolan i Göteborg 1941:78). Nils Hedberg till Svenska Legationen i Buenos Aires 21/4 1942 (HHG: B I a:11); (Handelshögskolan i Göteborg 1943:73).

¹⁰³ (Handelshögskolan i Göteborg 1941:78–79).

¹⁰⁴ (Handelshögskolan i Göteborg 1941:82–85). Den jämförande pagineringen var det någon på DN som fastnade för och beskrev som ett av de "originellare" sätten att studera språk på ("Liten intervju - om Sydamerika i Göteborg" 1941).

¹⁰⁵ (Handelshögskolan i Göteborg 1944a:73).

konsulära rapporter, affärshandlingar samt skrifter av vetenskaplig karaktär.¹⁰⁶ I ett brev till Thorsten Bengtsson (1893–1973), direktör för sponsorn Göteborgs Bank, beskrev Hedberg de här åren som att det gällde att ”överleva denna tråkiga förpuppningstid” och i en intervju 1941 beskrev han arbetet på institutet under de första krigsåren som ”ett slags beredskapsarbete för tiden efter kriget”. I ett större perspektiv talade han om en företeelse som låg under ytan under krigsåren, man skulle vara beredd för offensiv vad gällde Sveriges förbindelser med Latinamerika när kriget väl var slut. Det gällde som Hedberg uttryckte det att “stå rustad för att kunna göra sig gällande i konkurrensen” och ”den som kan språket har större förutsättningar att komma till tals”; i de spansktalande länderna dög det inte att komma med engelska.¹⁰⁷

På nationell nivå kom detta till uttryck i *Amerikautredningen* som tillsattes i februari 1943 på initiativ av Utrikesdepartementets dåvarande kabinettssekreterare Erik Boheman (1895–1979), med uppdrag att föreslå åtgärder för “återupprättande och utvecklande av de kommersiella och kulturella förbindelserna med transoceana länder”.¹⁰⁸ En viktig fråga i utredningen var formerna för en utökning av press- och informationstjänster i Latinamerika:

De sakkunniga hava erfarit, att utrikesdepartementet temporärt kunnat knyta en härför lämpad person vid beskickningen i Buenos Aires såsom pressattaché. Ifrågavarande spörsmål torde därför få anses såsom för tillfället löst [...] Genom denna anordning torde också närmare erfarenhet kunna vinnas för bedömandet av frågan om upprättandet av en mera permanent organisation av den svenska upplysningsverksamheten i Sydamerika.¹⁰⁹

Denna härför lämpliga person var Hedberg. När han kom iväg i april 1943 fick den nyss anställda Matilde Goulard de la Lama som i början av året fått tjänsten som assistent, också ta över Hedbergs föreståndarskap och undervisning i spanska.¹¹⁰ Med Goulard kom institutet att få en kraft som inte enbart kunde hålla ställningarna under Hedbergs frånvaro utan även utveckla verksamheten. Hon var född i Madrid 1910

¹⁰⁶ (Handelshögskolan i Göteborg 1943:69–70, 72). Consuelo Quiroga de Gerring var en mexikanska bosatt i Göteborg som arbetade på institutet 1940–1943.

¹⁰⁷ Nils Hedberg till Thorsten Bengtsson 4/6 1941 (HHG: B I a:10); (”Spansk beredskap’ för fredliga tider” 1941).

¹⁰⁸ (Amerikautredningen 1943:2).

¹⁰⁹ (Handelshögskolan i Göteborg 1944a:3–4).

¹¹⁰ (Handelshögskolan i Göteborg 1944a:3–4). Hedbergs undervisning i ryska togs över av Clara Thörnqvist (1896–1989) som var amanuens vid dåvarande Göteborgs stadsbibliotek, numera Göteborgs universitetsbibliotek. Goulard gifte sig 1956 med Lars Westberg (1922–2008) och använde därefter namnformerna Goulard-Westberg eller Goulard de Westberg. Hon kallades allmänt för Matica.

där hon växte upp med två syskon och en yrkesarbetande moder; fadern dog tidigt. Familjen var liberal, Goulard gick i den progressiva skolan *Institución Libre de Enseñanza*, och Ellen Key var ett välkänt namn i hemmet. 1931 tog hon spansk studentexamen vid *Instituto Cardenal Cisneros*, en prestigeskola där många spanska akademiker och intellektuella utbildat sig, och fortsatte sedan till *Universidad Central* i Madrid. Studentgruppen vid den humanistiska fakulteten, Facultad de Filosofía y Letras, var starkt dominerad av kvinnor. Av de runt 500 studenterna, var över 400 kvinnor år 1933. Här blev hon kamrat med Isabel García Lorca (1909–2002), Federico García Lorcás (1898–1936) yngsta syster, och Soledad Ortega Spottorno (1914–2007), dotter till filosofen José Ortega y Gasset (1883–1955). Tillsammans deltog de 1933 i en studieresa av format större, känd som “El Crucero Universitario por el Mediterráneo”. 188 deltagare – professorer, lärare, bibliotekarier, arkivarier och studenter – kryssade Medelhavet runt under en och halv månad för att studera områdets historia och kultur, man hade föreläsningar på båten och gjorde studiebesök i land. Goulard deltog i arbetet med en ambitiös tidskrift, *Cuadernos de la Facultad de Filosofía y Letras*, där bland andra filosoferna Julián Marías (1914–2005) och María Zambrano (1904–1991) medverkade. Hon tog sin examen, ungefärligen motsvarande en fil. mag., i spanska språket och litteraturen 1936.¹¹¹ När hon satt och pluggade inför sin slutexamen var hon med när Federico García Lorca läste upp sin senaste pjäs *Bernardas hus* några veckor innan han mördades. Goulard försökte 1946 få Göteborgs stadsteater att sätta upp pjäsen men hon fick svar från teaterchefen Torsten Hammarén (1884–1962) att de inte kunde “placera den å vår spellista på grund av de många kvinnorollerna”.¹¹²

1938 kom hon till Stockholms högskola och ett utlandslektorat utsänd av Junta de Relaciones Culturales i Madrid. Ursprungligen var det tänkt att hon skulle tjänstgöra i Tyskland på universiteten i Marburg och Frankfurt, men rektorerna

¹¹¹ Lars Westberg, intervjuad av Anna Svensson 16/8 2008. (Baeckström 1966; Rodríguez López 2008; ”80 proc. damer bland humanistiska madridstudenter” 1943; García Morente 1933a, 1933b). Goulards egen CV vid anställningen i (Handelshögskolan i Göteborg 1944a: 12). Licenciatura en Filosofía y Letras var den spanska titeln på hennes examen. *Cuadernos de la Facultad de Filosofía y Letras* finns digitaliserad. http://alfama.sim.ucm.es/dioscorides/consulta_libro.asp?ref=B1775387.

¹¹² Intervju med Lars Westberg 16/8 2008; Matilde Goulard till Karin Alin 1/10 1945 (IAI: B 1 :1); Torsten Hammarén till Matilde Goulard 13/5 1946 (IAI: E 1 a:2). Pjäsen hade urpremiär i Buenos Aires 1945 och svensk premiär på Dramaten 1947. På Göteborgs stadsteater sattes den upp 1948.

vägrade ta emot en kvinna.¹¹³ När lektoratet i Stockholm drogs in 1939 gjorde situationen i Spanien och Francos maktövertagande, att hon beslöt sig för att stanna kvar i Sverige. Hon fick hjälp av det mexikanska konsulatet i Stockholm som gav henne anställning. På hösten 1942 sökte hon och fick bland elva sökanden den utannonserade tjänsten som assistent på institutet i Göteborg. Redan i sitt första brev till Goulard, innan de träffats, förklarar Hedberg att han är mest imponerad av henne. Den spanske ministern José de Landecho försökte förmå Hedberg att anställa en man på tjänsten, vilket var en diplomatisk nöd för Hedberg att knäcka då han fått hjälp av legationen att få tag på material från Spanien; legationssekreteraren Carlos Oroz var dessutom samme man som genom sitt företag Spanska Importbolaget också bidrog till att en del spanska böcker kunde nå Sverige. Med hjälp av argumentet att finansierarna önskade en yngre person och en kvinna avfärdade han bestämt ministerns kandidat, men framförde också att han med tanke på det rådande internationella politiska läget kunde tänka sig att ta de lämpliga kandidaternas eventuella politiska aktiviteter i beaktande.¹¹⁴ Till Torsten Odqvist skrev han dock i klartext vad det handlade om, att han dragit till med det där med yngre och kvinna men att han gjort det med gott samvete då han tyckte sig ha funnit den idealiska kandidaten:

Jag tror mig nämligen kunna skaffa en synnerligen kompetent ung dam, som emellertid ej är tillräckligt Francobetonad för den Spanska Legationen. Som det politiska läget nu gestaltar sig ser det ut som om jag lätt skulle komma att stöta mig med antingen Spanien eller de Latinamerikanska Republikerna. Om Firman icke annat förordar, föredrar jag att i så fall komma på kant [sic] den spanska representationen.¹¹⁵

Efter att ha träffat henne i Stockholm i december anställde han henne direkt och lyckades också behålla relationen med Spanska legationen på vänskaplig fot.¹¹⁶

Utöver arbetet som assistent på institutet och läraruppgifterna i spanska, var Goulard redan från början mycket aktiv. Redan första terminen höll hon flera föredrag på kvällstid riktade till allmänheten på institutet och följande läsår 1943–1944 höll hon, även utanför institutet föredrag om, bland andra ämnen, “Den spanska kvinnans ställning” på Kontoristföreningen, Akademiskt bildade kvinnors förening, Kvinnliga

¹¹³ (Baeckström 1966). Föregångare på de tyska lektoraten var Carlos Clavería Lizana (1909–1974), spansk akademiledamot som åren 1940–1946 var lektor i spanska vid Uppsala universitet samt 1942–1946 också vid Stockholms högskola (Roca Martínez 1975).

¹¹⁴ Nils Hedberg till Matilde Goulard 23/11 1942; Nils Hedberg till José de Landecho 29/11 1942 (HHG: B I a:11).

¹¹⁵ Nils Hedberg till Torsten Odqvist 29/11 1942 (HHG: B I a:11).

¹¹⁶ Nils Hedberg till Hadar Berglund 23/12 1942 (HHG: B I a:11).

studentföreningen vid Göteborgs högskolor, Fredrika Bremerförbundet, Göteborgs handelsinstitut och Kvinnliga diskussionsklubben. Hon gick med i Sociedad Sueco-Hispano-Americano där hon satte upp en spansk pjäs som hon också introducerade.¹¹⁷ Hon skulle komma att upprätthålla den här typen av aktiviteter under många år och även jobba med studentteater; “Matica är så absorberad av sin Teater, att jag börjar befara, att hon tänker gå in vid den.” som Hedberg beskrev det.¹¹⁸

Goulard undervisade 1944–1947 tillsammans med Max Gorosch (1912–1983) och Ernest Dethorey (1901–1992) under den s.k. Spanska veckan anordnad av Folkuniversitetet i Stockholm, en återkommande spansk kurs under sommaren. Hon läste in grammofonskivor för NKI-skolans spansk kurs och skrev även egna läromedel. I *Siete hermanas* (Sju syskon) använde hon sig av sin syster Elena och hennes sju barn för att skildra modernt och ungdomligt språk, och tillsammans med Gorosch skrev hon en spansk grammatik som kom ut i flera upplagor. 1952 examinerade hon den första gruppen studenter som hade spanska i studentexamen. Under många år var hon vice ordförande i den europeiska organisationen för spansklärare, Asociación Europea de Profesores de Español. Under läsåret 1944–1945 började hon också arbeta som lärare vid Göteborgs högskola, vilket hon skulle fortsätta med fram till sin pensionering.¹¹⁹

Det var således en mycket aktiv och upptagen kvinna som tog emot Hedbergs telegram i november 1945. En dryg vecka efter det första telegrammet kom ett nytt till institutet, den här gången från Mistral själv där hon förklarade att hon behövde Goulards hjälp, vilket innebar att hon kom att följa med pristagaren från Göteborg till Stockholm och agera tolk och sekreterare under Sverigevistelsen.

Goulard har skildrat vissa händelser under besöket, särskilt historien om hur Mistral ska ha sagt till sin svenske översättare Hjalmar Gullberg (1898–1961) att priset borde ha tilldelats Juan Ramón Jiménez (1881–1958).¹²⁰ I samlingsvolymen *Gabriella Mistral: symboler och uppror* finns texter som skildrar olika aspekter av Mistrals

¹¹⁷ (Handelshögskolan i Göteborg 1944b:16,69). Pjäsen var *Una noche de primavera sin sueño* av Enrique Jardiel Poncela (1901–1952).

¹¹⁸ Nils Hedberg till Kirsten Schottländer 4/11 1946 (IAI: B 1:1).

¹¹⁹ Intervju med Lars Westberg, 16/8 2008; (Goulard Westberg 1953; Gorosch & Goulard Westberg 1949; Rosengren 1999; Handelshögskolan i Göteborg 1946).

¹²⁰ (Goulard Westberg 1983). Jiménez tilldelades priset 1956 och Goulard hade i maj samma år blivit ombedd av Svenska Akademien att skriva ett utlåtande. Utlåtandet i spansk översättning samt ett brev från Goulard till Jiménez finns återgivna i (Alegre Heitzmann 2008). I Iberoamerikanska institutets skriftserie gav hon ut en bok om Jiménez i den skandinaviska litteraturkritiken (Goulard Westberg 1963).

nobelpris och Sverigebesök varav en bygger på samtal med Goulard. Här finns också återutgivna två artiklar av Ernesto Dethorey som skrev ett utlåtande om Mistral för Svenska Akademien 1942 och ett bidrag av Knut Ahnlund (1923–2012) om bakgrunden till att chilenskan erhöll priset.¹²¹

Telegram från Gabriela Mistral till Matilde Goulard 28/11 1945. (Iberoamerikanska institutets arkiv, Göteborgs universitet)

Mistral hann inte tillbringa någon längre tid i Göteborg, M/S Ecuador lade till den 8 december i Frihamnen och samma kväll for hon och hennes sekreterare dr Marion Terra tillsammans med Goulard och sekreteraren vid Chiles legation i Stockholm, Beritta Sjöberg (1919–2017), med nattåg till Stockholm. För alla eventualiteter hade Goulard dock försäkrat sig om att Göteborgs Bank, skulle stå för eventuella kostnader för mottagandet i Göteborg.¹²² Källorna förtäljer inte om banken bekostat de fyra festklänningar och den päls som ordnats fram för Mistral att välja på då hon inte hunnit ordna detta i Brasilien; *Göteborgsposten* beklagade att hon avstod att inspektera denna garderob då Stockholmska kreatörer väntade på Grand Hotell i Stockholm.¹²³ Ankomsten till frihamnen blev en smula dramatisk då det utbrutit en

¹²¹ (Haxner 1996; Ahnlund 1996). Den ena av Dethoreys artiklar (1996a) var ursprungligen publicerad i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 24/10 1944, den andra (1996b) saknar källangivelse men en mycket liknande artikel finns publicerad i *Arbetaren* 23–27/7 1958). Förslagsställare och utlåtandet av Nobelkommittén 1945 i (Svensén 2001). Presentation- och tacktal från utdelningen på Nobelprisets officiella hemsida http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1945/.

¹²² Hadar Berglund till Thorsten Bengtsson 1/12 1945 (HHG: B I a:13).

¹²³ (Plums 1945).

brand bland bomullsbalarna i Ecuadors lastutrymme och brandkåren stod väntande på kajen. Av en detaljerad redogörelse av ankomsten i *Göteborgstidningen* framgår att Mistral dock inte hade tid att ägna några tankar åt branden, på kajen stod en mottagningskommitté som förutom av Goulard och Sjöberg bl.a. bestod av chilenska konsuln i Göteborg Runar Olsson-Seffer (1883–1963) och vice häradshövdingen Georg Enckell (1904–1984): ”Omedelbart när båten lagt till vid 12-tiden stormade hela skaran ombord och ropen ’Viva Gabriela, Viva Chile!’ ekade genom luften.”¹²⁴ I nämnda skara fanns också Erik Gyberg (1923–1989) sedermera bibliotekarie vid Göteborgs universitetsbibliotek och kännare av den spansk- och portugisiskspråkiga litteraturen; han fick en autograf av pristagaren i en medhavd bok.¹²⁵ Från Frihamnen för Mistral till den frånvarande Nils Hedbergs våning på Rosengatan 11 där hon tog emot pressen. Beritta Sjöberg som senare gifte sig med den chilenske diplomaten Francisco José Oyarzún (1918–2003) och bosatte sig i Chile, har i några olika sammanhang återberättat sina minnen kring Mistrals besök.¹²⁶ Uppenbarligen fanns här någon typ av rivalitet om Mistrals gunst, hon nämner inte Goulard eller presskonferensen i Hedbergs bostad. Däremot skriver Sjöberg att det hände något oväntat i hamnen:

Plötsligt uppenbarade sig en flicka från ungdomskommunisterna i Göteborg, och ville ta med sig Gabriela till ett möte som de organiserat på universitetet. [...] Efter mycket diskuterande gav kommunistflickan med sig, och Gabriela och jag gick ombord på nattåget till Stockholm.¹²⁷

Om flickan som åsyftas är Goulard vet vi inte, men det är möjligt att just hon gärna skulle ha uppmärksammat Mistrals närvaro i stan med något evenemang. Goulard var kvar i Stockholm under Mistrals vistelse och hon följde även med till Mårbacka den 28 och 29 december i sällskap med Elin Wägner (1882–1949), Eva Andén (1886–1970), Lisa Ekedahl (1896–1980), Flory Gate (1904–1998), Barbro Alving (1909–1987) och Marion Terra.¹²⁸ Besöket var säkerligen en upplevelse för Goulard som

¹²⁴ (”Brandkåren mötte nobelpristagarinnan” 1945).

¹²⁵ Gyberg gjorde en del översättningar och sammanställde bibliografierna *Spanien i svensk litteratur: en bibliografi* (1973) och *Portugal i svensk bibliografi* (1975).

¹²⁶ (Sjöberg 2011; Agosín & Garafulich-Grabois 2015). I sin egen bok nämner Sjöberg inte makens riktiga namn utan kallar honom Fernando Aguilar.

¹²⁷ (Sjöberg 2011:77–78).

¹²⁸ (”Mistral köpte pjäxor i Värmland” 1945; Söderberg 1996). Goulards översättning av Nils Holgersson: Lagerlöf, Selma. *El maravilloso viaje de Nils Holgersson a través de Suecia*. Barcelona: Planeta, 1982. Nya utgåvor 1987, 1993 och 2008.

långt senare skulle göra en nyöversättning till spanska av *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*.

Gabriela Mistral och Matilde Goulard besöker Gustavsbergs porslinsfabrik. (© Kooperativa förbundet (KF), arkiv och bibliotek)¹²⁹

Mistral var otvetydigt den mest mediala av pristagarna detta år, kvinna och utomeuropeisk gjorde sitt till, men också att hon stannade i Sverige nästan en månad. Det rapporterades från hennes många evenemang vid bland andra Svensk-spanska sällskapet, Chilenska legationen, Fredrika Bremerförbundet, Lyceumklubben, Yrkeskvinnornas klubb, Gustavsbergs porslinsfabrik och luciafiranden. Mest kuriös är nog en notis i *Aftonbladet* under rubriken "Julväskor med Gabriela Mistral" om att ett parti handväskor lyckligen anlant med M/S Ecuador i tid till julhandeln.¹³⁰ I rapporteringen blandas friskt kommentarer om hennes person och hennes skrivande, det senare mest ur en praktisk synvinkel, när och hur. Pressen verkar mer intresserad

¹²⁹ Stillbild publicerad med tillstånd från Kooperativa förbundet (KF), arkiv och bibliotek (Glimtar 1946:2'55–4'04). Filmen finns tillgänglig på <http://www.filmarkivet.se/movies/glimtar/>.

¹³⁰ ("Julväskor med Gabriela Mistral" 1945).

av vad hon har att säga om Sverige än att ställa frågor om hennes egen kontinent. “Sydamerika har stort behov av svensk litteratur” återger *Dagens Nyheter*.¹³¹ Kvinnors rättigheter, sociala frågor, Selma Lagerlöf, August Strindberg, Greta Garbo och själva Nobelpriset hör till det hon nämner. I *Göteborgsposten* beskrivs hon som “Karsk, käck, talför, brunhyad, resning i gestalten och glimt i ögat, inte trögflirtad men värdig verkade hon. Bra kvinna detta år Nobelherrarna!”¹³² Värdigheten återkommer i media, som här i beskrivningen av prisutdelningen i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*:

Återstod så trappvandringen. Den var man mycket spänd på för den långa klänningens skull. Men Mistral skred ned med utsökt värdighet – det är väl kuperat också hemma i Anderna. Hon hovneg inte när hon tryckte majestätets hand. Det gör ej en drottning. Med en bugning tog hon emot sitt pris.¹³³

I Europafilms journalfilm från prisceremonin “skrider den latinamerikanska världsdalens andliga drottning” när hon tar emot priset och när hon går tillbaka till sin stol gör hon sitt “gravetiskt magnifika återtåg”. Speakern fortsätter med att kalla ögonblicket för “kanske ett av det största i nobelprisets 45-åriga historia, i varje fall är det säkert ett av de populäraste”. Det noteras också att när hon sätter sig igen, gör hon en okonventionell gest och tackar publiken med en kort vinkning med baksidan av handen.¹³⁴ Det exotiserande draget i rapporteringen återkommer även i Sten Selanders (1891–1957) understreckare i *Svenska Dagbladet* där hennes ”blod” omtalas i termer av att ”liksom hos andra chilensare under seklens lopp fått en stark tillsats av den mörkare och tyngre saft som flyter i indianernas ådror” och genom hennes värld av nutida humanitet och civiliserad måtta sveper plötsligt och oberäkneligt tropiskt heta, underligt ångande cykloner från aztekernas blodmörka teokalli och Chiles törstiga öknar. Detta är vad som mer än något annat tycks mig ge hennes dikt dess oefterhärmliga, sydamerikanska egenart.¹³⁵

Den 4 januari 1946 for Mistral vidare till Paris, och några dagar senare åkte Goulard hem till Göteborg efter att ha ätit lunch med Hjalmar Gullberg och tillsammans med Dethorey ha eftersänt hennes post och packat böcker och resväskor som skulle gå med båt till Chile.¹³⁶

¹³¹ (“Nobelpristagarinnan i Sverige: Mistral saknar svensk dikt i latinspråkig diktning” 1945).

¹³² (Plums 1945). GP återger även en text från TT som bygger på intervju med Marion Terra.

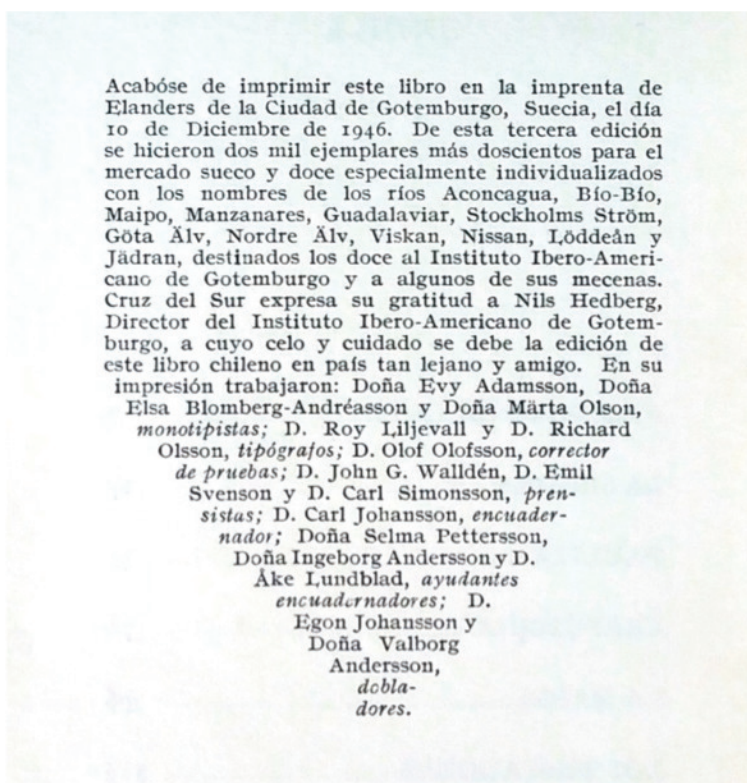
¹³³ (Ferd. 1945). Tydligt var hon rädd för att halka och bar skor som sandpapprats undertill (Haxner 1996: 169).

¹³⁴ (Bernadotte 1945).

¹³⁵ (Selander 1945).

¹³⁶ Matilde Goulard och Ernesto Dethorey till Gabriela Mistral 6/1 1946 (BNC AE0007173).

En Mistralfråga som skulle dröja sig kvar under året gällde ett tillstånd Mistral givit Goulard och Dethorey att få ge ut en antologi med hennes dikter i spansk utgåva speciellt för Sverige via förlaget Cruz del Sur i Chile. Under Hedbergs tid som Press- och Kulturattaché hade han lärt känna exilspanjoren Arturo Soria (1907–1980) som 1941 startade förlaget i Santiago. Tillsammans planerade de att Iberoamerikanska institutet skulle förmedla tryckeritjänster åt förlaget i Sverige i utbyte mot att de skulle starta en "svensk serie". Det blev endast en bok som producerades, under 1946 trycktes Federico Ganas *La señora* på Elanders. Vad gäller Mistral, visade det sig att andra kontrakt egentligen förhindrade henne att ge det omnämnda tillståndet, och det blev aldrig någon utgåva hos Cruz del Sur.¹³⁷

Kolofonen i Federico Ganas La señora där alla medverkande inklusive typografer och bokbindare omnämns vid namn. (Iberoamerikanska samlingen, Göteborgs universitetsbibliotek)

¹³⁷ Nils Hedberg, "PM ang. diverse löpande ärenden februari 1946," (UD 1920 års dossiersystem 1918-1952: I 330). Arturo Soria till Gabriela Mistral 16/8 1946 (BNC AE0012444). Arturo Soria till Gabriela Mistral 6/11 1946 (BNC AE0012445). Gabriela Mistral till Editorial Cruz del Sur 3/1 1946 (BNC AE0012443). Det sistnämnda brevet är registrerat av BNC som ett brev från Gabriela Mistral, men tycks vara en kopia av tillståndet Mistral ska ha givit under Sverigevistelsen och som Soria i sin tur skickat till Mistral. Om Cruz del Sur och Soria se (Biblioteca Nacional de Chile u.å.).

Utöver samarbetet med Cruz del Sur kom Hedberg i Chile överens med svenska affärsmän att de skulle bekosta ett resestipendium för chilensare för att komma till Sverige och studera. Idén hade framförts av Folke Wennerberg (1892–1971), envoyé vid beskickningen i Santiago i samband med Amerikautredningen. Institutet skulle tillsammans med chilenska legationen i Stockholm organisera studierna. Den förste stipendiaten, Hans Maerz Bloedhorn, kom hösten 1945 för att studera papperstillverkning, han följdes av Raúl Mardones Oyarzún 1947 som studerade skeppsbyggnad på Chalmers och Götaverken.¹³⁸ Den senare övertog efter argentinarerna Raúl Bozzo det så kallade Hansson-Odqviststipendiet som Hedberg lyckades skapa 1945 av en utökad donation från Elof Hansson (1869–1955) och Torsten Odqvist för en assistenttjänst. Istället för att anställa en person, skulle pengarna användas till att utse en latinamerikansk stipendiat som under ett läsår fick komma till Göteborg och studera eller forska och samtidigt bidra till institutets och Handelshögskolans verksamhet genom att undervisa. Eftersom institutet redan hade tillgång till Goulard, kunde Hedberg stolt förkunna att med två infödda spansklärare var man unika i Norden.¹³⁹ Framöver var det detta stipendium som Hedberg lade sitt krut på och fler chilensare skulle bli mottagare, journalisten Sergio Pineda (1928–1994) under ett par månader 1958 och juristen Guillermo Castro Avaria (1929) läsåret 1958–1959. Även den siste stipendiemottagaren skulle bli en chilensare, Jaime Peralta Peralta (1924–1983) som kom till institutet 1961, samma år som Hedberg tilldelades kommendörstecknet av den chilenska orden Al Mértio Bernardo O’Higgins. Peralta var Juris doktor, skrev för dagstidningen *El Diario Ilustrado* och hade ett stort intresse för litteratur; han blev kvar ända till 1966. Under sin tid på institutet skrev han en artikel om sin landsmaninna Gabriela Mistral och det landskap de båda stammade från, Coquimbo.¹⁴⁰

Arkiv

BNC *Biblioteca Nacional Digital de Chile*. Biblioteca Nacional de Chile.
descubre.bibliotecanacional.cl

IAI *Iberoamerikanska institutet*. Göteborgs universitet.

HHG *Handelshögskolan i Göteborg*. Landsarkivet i Göteborg.

¹³⁸ Folke Wennerberg till UD 23/12 1943, [avskrift skickad från UD] (HHG: E III:1). (”Chiles förste skeppsbyggare studerar vid Götaverken” 1947; Handelshögskolan i Göteborg 1946: 74; 1947: 74; 1948: 75).

¹³⁹ (Handelshögskolan i Göteborg 1946:77; ”Två infödda lärare i spanska vid Ibero-amerikanska institutionen” 1945).

¹⁴⁰ (Handelshögskolan i Göteborg 1959:51; 1960: 63; ”Chilensk orden till handelslektor 1961”; ”Gabriela Mistral en mystisk gestalt i hemlandet Chile” 1961; Peralta Peralta 1963).

UD Utrikesdepartementet, 1920 års dossiersystem 1918–1952. Riksarkivet.

Referenser

- ”80 proc. damer bland humanistiska madridstudenter,” 1943. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1/2.
- Agosín, Marjorie, och Gloria Garafulich-Grabois (red.), 2015. *From Chile to the world: 70 years of Gabriela Mistral's Nobel Prize*. New York: Gabriela Mistral Foundation.
- Ahnlund, Knut, 1996. ”Gabriela Mistral och hennes Nobelpris,” i Vasquez-Lopera, J. (red.) *Gabriela Mistral: symbol och uppror*. Stockholm: ABF/Ord & form, ss. 18–32.
- Alegre Heitzmann, Alonso, 2008. *Juan Ramón Jiménez, 1956: crónica de un Premio Nobel*. Madrid: Residencia de Estudiantes.
- ”América Latina Portal Europeo,” u.å. REDIAL Red Europea de Información y Documentación sobre América Latina; CEISAL Consejo Europeo de Investigaciones Sociales de América Latina, <http://www.red-redial.net/>.
- Amerikautredningen, 1943. *Betänkande med utredning och förslag angående Sveriges kommersiella och kulturella förbindelser med transoceaniska länder. D. 1, Förstärkning av utrikes-representationen samt effektivisering av upplysningsverksamheten i Amerika m.m.* Stockholm.
- Baekström, Loric, 1966. ”Spanjorska på svensk chefsstol,” *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 12/11.
- Bernadotte, Lennart, 1945. ”Nobelprisutdelningen 1945,” *Europa films kortfilm 139*. Stockholm: Europa film.
- Biblioteca Nacional de Chile, u.å., ”Editorial Cruz del Sur (1941–1963),” *Memoria Chilena*. Åtkomstdatum 23/10 2016. <http://www.memoriachilena.cl/602/w3-article-100598.html>.
- ”Brandkåren mötte nobelpristagarinnan,” 1945. *Göteborgs-Tidningen*, 9/12.
- ”Chilensk orden till handelslektor,” 1961. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 25/4.
- ”Chiles förste skeppsbyggare studerar vid Götaverken,” 1947, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 20/3.
- Dethorey, Ernesto, 1996a. ”Gabriela Mistral (1944),” i Vasquez-Lopera, J. (red.) *Gabriela Mistral: symbol och uppror*. Stockholm: ABF/Ord & form, ss. 40–46.
- , 1996b. ”Några minnen (1958),” i Vasquez-Lopera J. (red.) *Gabriela Mistral: symbol och uppror*. Stockholm: ABF/Ord & form, ss. 47–54.
- Ferd [signatur för Ferdinand Lärn], 1945. ”Glatt leende Mistral mottog hyllning på modersmålet,” *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 11/12.

- ”Gabriela Mistral en mystisk gestalt i hemlandet Chile,” 1961, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 3/10.
- García Morente, Manuel, 1933^a. “Crucero universitario del Mediterráneo,” *Recidencia: revista del Recidencia de Estudiantes* 4(2): 1, 56, 64.
- , 1933b. “Información gráfica del crucero universitario,” *Recidencia: revista del Recidencia de Estudiantes* 4(4/5): 113–42.
- ”Glimtar”, 1946. Stockholm: Kooperativa Förbundet (KF)
<http://www.filmarkivet.se/movies/glimtar/>.
- Gorosch, Max, och Matilde Goulard Westberg, 1949. *Spansk grammatik*. Stockholm: Svenska Bokförlaget.
- Goulard Westberg, Matilde, 1983. “Juan Ramón Jiménez y el Premio Nobel,” *Boletín de la Asociación Europea de Profesores de Español* 15(28): 75–77.
- , 1963. *Juan Ramón Jiménez y la crítica en Escandinavia*. Madrid: Insula.
- , 1953. *Siete hermanos: spansk språkkurs i radio hösten 1953*. Stockholm: Radiotjänst.
- Gyberg, Erik, 1975, *Portugal i svensk litteratur: en bibliografi = Portugal na literatura sueca: uma bibliografia*, Acta Bibliothecae Universitatis Gothoburgensis vol. 17. Göteborg.
- , 1973. *Spanien i svensk litteratur: en bibliografi = España en la literatura sueca: una bibliografía*, Acta Bibliothecae Universitatis Gothoburgensis vol. 14. Göteborg.
- Handelshögskolan i Göteborg, 1939. *Årsberättelse 1938-1939*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1941. *Årsberättelse 1940-1941*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1943. *Årsberättelse 1941-1942*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1944a. *Årsberättelse 1942-1943*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1944b. *Årsberättelse 1943-1944*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1946. *Årsberättelse 1944-1945*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1947. *Årsberättelse 1945-1946*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1948. *Årsberättelse 1946-1947*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1959. *Årsberättelse 1957-1958*. Göteborg: Handelshögskolan.
- , 1960. *Årsberättelse 1958-1959*. Göteborg: Handelshögskolan.
- Haxner, Helen, 1996. ”Om Mistral’s Sverigebesök: efter samtal med Matilde Goulard-Västberg [sic] och Gerti Dethorey,” i Vasquez-Lopera, J. (red.) *Gabriela Mistral: symbol och uppror*. Stockholm: ABF/Ord & form, ss. 165–71.
- ”Julväskor med Gabriela Mistral,” 1945. *Aftonbladet*, 11/12.
- ”Liten intervju - om Sydamerika i Göteborg,” 1941, *Dagens Nyheter*, 11/12.

- Mesa-Largo, Carmelo, 1979. *Latin American studies in Europe*. Pittsburgh: Center for Latin American Studies.
- ”Mistral köpte pjäxor i Värmland, flyger om några dagar till Paris,” 1945, *Dagens Nyheter*, 29/12.
- ”Nobelpristagarinnan i Sverige: Mistral saknar svensk dikt i latinspråkig diktning,” 1945, *Dagens Nyheter*, 9/12.
- Peralta Peralta, Jaime, 1963. “El paisaje original de Gabriela Mistral,” *Cuadernos hispanoamericanos* (159): 471–81.
- Plums [signatur för Urban Elander], 1945. ”Nobelpristagarinnan kom till Göteborg i brinnande båt.” *Göteborgs-Posten*, 9/12.
- Roca Martínez, José Luis, 1975. “Bio-bibliografía de Carlos Clavería,” *Archivum* (25): 23–39.
- Rodríguez López, Carolina, 2008. “Las universitarias,” i López-Ríos Moreno, S. och González Cárcelos, J. A. (red.) *La Facultad de Filosofía y Letras de Madrid en la Segunda República: arquitectura y universidad durante los años 30*. Madrid: SECC; Ayuntamiento de Madrid; COAM, ss. 474–91.
- Rosengren, Per, 1999. “Matilde Westberg,” *El País*, 3/5.
- Selander, Sten, 1945. ”Gabriela Mistral,” *Svenska Dagbladet*, 16/11.
- Sjöberg, Beritta, 2011. *Gift med en främling*. Stockholm: BSE Sjöberg.
- ”’Spansk beredskap’ för fredliga tider,” 1941, *Göteborgs Morgonpost*, 17/1.
- Svensén, Bo (red.), 2001. *Nobelpriset i litteratur: nomineringar och utlåtanden 1901-1950, D. 2, 1921-1950*, Svenska akademiens handlingar vol. 29. Stockholm: Svenska akademien.
- Söderberg, Monnica, 1996. ”Flory Gate om Mistral på Mårbacka,” i Vasquez-Lopera, J. (red.) *Gabriela Mistral: symbol och uppror*. Stockholm: ABF/Ord & form, ss. 172–74.
- ”Två infödda lärare i spanska vid Ibero-amerikanska institutionen: donation till en lärostol för en femårsperiod,” 1945. *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 11/4.
- Vasquez-Lopera, Julian (red.), 1996. *Gabriela Mistral: symbol och uppror*. Stockholm: ABF/Ord & form.